

Józef Koredczuk

Uniwersytet Wrocławski

jozef.koredczuk@uwr.edu.pl

Sylwetki wojewodów tarnopolskich w II Rzeczypospolitej

Summary

Silhouettes of Tarnopol provincial governors in the Second Republic of Poland

The Tarnopol province (voivodeship) was created only on 1 September 1921, after the controversy of Eastern Galicia's nationality was resolved and when Polish-Ukrainian and Polish-Russian fighting came to an end. It occurred under the Act on 3 December 1920 on temporary organization of the administrative authorities of the second instance (provinces) in the area of former Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Cracow. The Tarnopol province was classified as a southern province and it was included in the so-called borderland provinces.

The Tarnopol province, due to its location and its social structure, played an important role in the political plans of the ruling government in the Second Republic. That is why it was important who pursued this policy in the region, who was the provincial governor at the time. He was not only a representative of the Government in the province, but he also headed the territorial administration in a subordinate province.

There were eight provincial governors in the interwar period: Karol Olpiński, Lucjan Zawistowski, Mikołaj Kwaśniewski, Kazimierz Moszyński, Artur Maruszewski, Kazimierz Gintowt-Dziewiałtowski, Alfred Biłyk and Tomasz Malicki. All of them also completed higher education (mostly legal) and performed military service. They also took other positions in the local administration before and knew the terrain on which they ruled.

It proves that the selection of people for this position was not accidental and it proves as well that management of the Tarnopol province was a very important matter for the authorities in Warsaw.

Keywords: administration, the Second Republic of Poland, the interior minister, Tarnopol, province governor, Tarnopol province

Резюме

Постаті Тернопільських воєвод у другій Речі Посполитій

Тернопільське воєводство виникло порівняно пізно, так як лише 1 вересня 1921 р. було розв'язано спірне питання щодо державної приналежності Східної Галичини. Після закінчення польсько-української і польсько-російської боротьби. Це відбулося відповідно до § 1 постанови Ради Міністрів від 17 травня 1921 р. в рамках виконання ст. 3 закону від 3 грудня 1920р. про тимчасову організацію адміністраційної влади II інстанції (воєводств) на території Королівства Галичини і Лодомерії з Великим Краківським Князівством, а також на включених до складу Польської Республіки територіях Спіш і Орави (зб. з. ПР №46, поз. 282).

Його територія займала 16,5 тис. , а її заселяли 1,6 млн мешканців, з яких майже половина (789 тис.) були українці. Проживаючі на Східних Кресах національні меншини мали також вплив на формування територіально-адміністративного поділу. 54,5% Мешканців Тернопільського воєводства сповідували греко-католицьку віру, а для майже 80% його мешканців головним джерелом доходу була праця у сільському господарстві. До складу воєводства входило 17 повітів. У цьому сім з них утворювали прикордонний округ, у якому застосовувалися особливі запобіжні засоби, які у свою чергу стосувалися ветеринарно-санітарної охорони домашніх тварин.

З огляду на своє положення, а також суспільну структуру Тернопільське воєводство відіграло істотну роль у політичних планах правлячого табору у II Польській Республіці. Тому також надзвичайно важливим було те, хто реалізував цю політику у воєводстві, хто в даний час був його воєводою. Він був не лише представником Уряду у воєводстві, але також керував територіальною урядовою адміністрацією у підлеглому йому воєводстві. Влада воєводи була зміцнена після виходу 19 січня 1928 р. постанови Президента Польської Республіки про організацію і сфері компетенцій державної адміністрації. Його компетенції не розповсюджувалися лише на військову, судову, тюремну адміністрацію і лише частково на шкільну і залізничну адміністрацію.

У міжвоєнний період на чолі воєводства стояло восьмеро воєвод. Ними були: Кароль Ольпінський, Луцян Завістовський, Миколай Квасневський, Кажімеж Мошинські, Артур Марушевські, Казімеж Гінтовт-Джевалтовські, Альфред Білік і Томаш Маліцкі.

Першим Тернопільським воєводою був Кароль Мечислав Олпінські. На пост воєводи був обраний 23 квітня 1921 р., але лише 1 вересня 1921р., після фактичного поділу Східної Галичини на окремі воєводства зайняв посаду Тернопільського воєводи, яку повинен був собі сам організувати. У свою чергу останнім, яким 17 вересня 1939 р., закінчилась місія польської влади у Тернополі був Томаш Маліцкі.

Тернопільське воєводство разом з Краківським, Львівським і Станіславовським воєводством у міжвоєнний період було зараховано до Південного воєводства. Без сумніву серед південних воєводств не належало воно до найважливіших. Також воно зараховувалось до воєводств регіону Кресів. Серед них його значення було вже значно більше, ніж серед південних воєводств, визначником чого була його національна структура.

До 1927 р. уряд воєводи у Тернополі можна так сказати був аполітичний. Ситуація змінилась у 1927 р., з моменту, від коли особи, які займали посади в Тернопільському воєводському уряді були раніше якось пов'язані з Юзефом Пілсудським, або після травневого перевороту пов'язані з правлячим табором у Польщі.

Ключові слова: адміністрація, II Польська Республіка, Міністерство внутрішніх справ, Тернопіль, воєвода, Тернопільське воєводство

Po zakończeniu I wojny światowej, gdy idzie o Małopolskę Wschodnią walka o władztwo państwowe nad nią toczyła się między dwiema głównymi społecznościami zamieszkującymi te tereny, czyli Ukraińcami i Polakami. Do tej rywalizacji na płaszczyźnie polityczno-militarnej włączyła się także Rosja Radziecka¹. W związku z tymi walkami województwo tarnopolskie powstało stosunkowo późno, albowiem dopiero 1 września 1921 r., po tym jak rozstrzygnięto sporną kwestię przynależności państwowej Galicji Wschodniej, po zakończeniu walk polsko-ukraińskich i polsko-rosyjskich. Nastąpiło to na mocy § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 maja 1921 r. w przedmiocie wykonania art. 3 ustawy z dnia 3 grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II instancji (województw) na obszarze byłego Królestwa Galicji i Lodomerii z W.Ks. Krakowskim oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej obszarach Spisza i Orawy (Dz.U. RP nr 46, poz. 282)². Z tym dniem ustały wszelkie funkcje Generalnego Delegata Rządu oraz Namiestnictwa we Lwowie dotyczące terytorium województwa tarnopolskiego, a kompetencje tych organów przejął wojewoda tarnopolski.

Powierzchnia jego liczyła 16,5 tys. km². Według *Małego Rocznika Statystycznego* z 1939 r. miało ono 1,6 mln mieszkańców, z tego prawie połowę (tj. 789 tys.) stanowiła ludność ukraińska. Występujące na Kresach Wschodnich mniejszości narodowe wpływały także na kształt podziałów terytorialno-administracyjnych — 54,5% mieszkańców województwa tarnopolskiego deklарowało wyznanie greckokatolickie, a prawie dla 80% jego mieszkańców źródłem utrzymania była praca w rolnictwie. W skład województwa wchodziło 17 powiatów, a siedem spośród nich (Borszczów, Czortków, Husiatyn, Skałat, Tarnopol, Zaleszczyki i Zbaraż) tworzyło okręg pogra-

¹ J. Ogonowski, *Uprawnienia językowe mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939*, Warszawa 2000, s. 62.

² A.J. Mielcarek, *Podziały terytorialno-administracyjne II Rzeczypospolitej w zakresie administracji zespolonej*, Warszawa 2008, s. 35.

niczny, w którym obowiązywały szczególnie środki ostrożności, dotyczące zwłaszcza ochrony weterynaryjno-sanitarnej zwierząt domowych³.

Ze względu na swoje położenie oraz strukturę społeczną województwo tarnopolskie odgrywało istotną rolę w planach politycznych obozu rządzącego w II Rzeczypospolitej. Dlatego też niezwykle ważne było, kto realizował tę politykę w województwie, kto w danej chwili był jego wojewodą. Był on bowiem nie tylko przedstawicielem rządu w województwie, ale kierował także terytorialną administracją rządową w podległym mu województwie. Władza wojewody uległa dalszemu wzmocnieniu po ukazaniu się dnia 19 stycznia 1928 r. rozporządzenia prezydenta RP o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej. Uprawnienia jego nie rozciągały się jedynie na administrację wojskową, sądową, więzienną — częściowo podlegała mu administracja szkolna i kolejowa⁴.

W okresie międzywojennym na czele województwa stało ośmiu wojewodów. Byli nimi: Karol Olpiński, Lucjan Zawistowski, Mikołaj Kwaśniewski, Kazimierz Moszyński, Artur Maruszewski, Kazimierz Gintowt-Dziewiałtowski, Alfred Biłyk i Tomasz Malicki⁵.

Pierwszym wojewodą tarnopolskim był Karol Mieczysław Olpiński, urodzony 22 października 1876 r. we Lwowie, absolwent prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza. Na stanowisko wojewody został powołany 23 kwietnia 1921 r., ale dopiero 1 września 1921 r., po faktycznym podziale Galicji Wschodniej na województwa, objął urząd wojewody tarnopolskiego, który musiał sobie sam zorganizować. Można powiedzieć, że był do tego osobą przygotowaną, gdyż już w okresie przed I wojną światową pracował w analogicznych strukturach austriackich, za jakie można uznać urząd Namiestnictwa Galicji⁶.

K.M. Olpiński rozpoczął oficjalne urzędowanie 1 września 1921 r., w tym dniu otwarto także Urząd Województwa dzielący się na wydziały: prezydalny, administracyjny, samorządowy, budżetowo-gospodarczy, wyznaniowy, rolniczo-weterynaryjny, przemysłowo-handlowy, pracy i opieki społecznej oraz Okręgowej Dyrekcji Dróg Publicznych⁷. W odezwie z dnia 1 listopada 1921 r. *Do Ludności Województwa Tarnopolskiego!*, opublikowanej w Dzienniku Urzędowym Województwa Tarnopolskiego, którego wydawanie zainaugurował wojewoda K.M. Olpiński, podkreślił, że „ziemie, które tworzą terytorium powierzonego mu województwa, bezsprzecznie najbardziej od wojny ucierpiały i najdłużej były przez nieprzyjaciela niszczone”⁸.

³ Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego [dalej: Dz.Urz.Woj.Tar.] 1921, R. 1, nr 2, s. 6.

⁴ A. Dudek, *Wojewodowie*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 162.

⁵ A. Zapalec, *Ziemia tarnopolska w okresie pierwszej okupacji sowieckiej 1939–1941*, Kraków 2006, s. 20, 22. Autorka błędnie podaje nazwisko pierwszego wojewody tarnopolskiego — Opaliński, zamiast Olpiński; *ibidem*, s. 20.

⁶ A. Dudek, *Olpiński Karol*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 154.

⁷ *Organizacja wewnętrzna województwa w Tarnopolu*, Dz.Urz.Woj.Tar. 1921, R. 1, nr 1, s. 23.

⁸ Dz.Urz.Woj.Tar. 1921, R. 1, nr 1, s. 1.

W dniu 26 września 1922 r. została wydana ustawa o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, a w szczególności województw lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego (Dz.U. RP nr 90, poz. 829). Ustawa ta wbrew nazwie nie miała żadnego realnego znaczenia w dziedzinie stosunków wewnętrznych w województwie, gdyż nawet w części nie została wprowadzona w życie. Została ona bowiem uchwalona jako posunięcie w dziedzinie polityki zagranicznej w związku z zabiegami o uznanie granic wschodnich Rzeczypospolitej⁹. W tym kontekście warto jednak przypomnieć, że odcinek tarnopolski granicy wschodniej Rzeczypospolitej był ostatni i obejmował granicę z Rosją Radziecką i Rumunią, co zwłaszcza we wrześniu 1939 r. będzie miało szczególnie ważne znaczenie.

Dnia 23 stycznia 1923 r. K.M. Olpiński ustąpił ze stanowiska wojewody tarnopolskiego, po uprzednim otrzymaniu nominacji na podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, przewodniczącego Wyższej Komisji Dyscyplinarnej przy Ministrze Spraw Wewnętrznych, a następnie przewodniczącego Komisji Weryfikacyjnej w ministerstwie, któremu minister spraw wewnętrznych gen. Władysław Sikorski zlecił zadanie oczyszczenia aparatu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z osób skompromitowanych bezczynnością w czasie wydarzeń grudniowych w 1922 r. (kiedy to zamordowano prezydenta Gabriela Narutowicza)¹⁰.

Najdłużej piastującym urząd wojewody tarnopolskiego od 24 lutego 1923 r. do 16 lutego 1927 r. (49 miesięcy) był Lucjan Zawistowski. Był nie tylko absolwentem, ale i doktorem prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego¹¹. Dnia 12 czerwca 1924 r. na mocy reskryptu ministra spraw wewnętrznych Zygmunta Hübnera, który dużo uwagi poświęcał zagadnieniom dotyczącym organizacji i funkcjonowania podległych mu struktur administracyjnych, dokonał podziału wydziału prezydyjnego urzędu wojewódzkiego w Tarnopolu na wydział prezydyjalny i wydział bezpieczeństwa publicznego¹². Nowo powstały wydział bezpieczeństwa największych zagrożeń dopatrywał się głównie w działalności organizacji ukraińskich, stąd m.in. dnia 4 marca 1925 r. rozwiązał Ukraińską Studencką Radę w Tarnopolu za działalność sprzeczną ze statutem. Wojewoda L. Zawistowski miał także poważne problemy z rozgrywkami politycznymi między ludnością polską i ukraińską, które przeniosły się z terenów województwa etnicznie czystych na tereny zamieszkałe przez ludność mieszaną¹³.

By lepiej poznać województwo, którym zarządzał, L. Zawistowski opowiadał się za częstymi lustracjami powiatów nie tylko w celu kontroli ich działalności, ale także „ujednoczenia postępowania” starostw powiatowych.

⁹ J. Ogonowski, *op. cit.*, s. 61.

¹⁰ W. Kozyra, *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, Lublin 2009, s. 163–164.

¹¹ A. Dudek, *Zawistowski Lucjan*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, s. 176.

¹² Dz.Urz.Woj.Tar. 1924, R. 4, nr 7, s. 1.

¹³ C.E. Blicharski, *Miscellanea Tarnopolskie*, t. 1, Biskupice 1994, s. 457–458.

Mimo sprawnego zarządzania województwem w trudnym dla niego okresie nie cieszył się zaufaniem Felicjana Sławoj-Składkowskiego, który po objęciu funkcji ministra spraw wewnętrznych rozpoczął gruntowną wymianę kadr w podległych mu strukturach administracji spraw wewnętrznych¹⁴.

Następcą L. Zawistowskiego został Mikołaj Kwaśniewski (urodzony 24 listopada 1871 r.), mający — podobnie jak nowy minister spraw wewnętrznych — wykształcenie medyczne i doświadczenia z wojskowej służby medycznej. Objął on urząd wojewody tarnopolskiego 28 grudnia 1927 r., ale już od 15 marca 1927 r. pełnił obowiązki wojewody, nie będąc nim. Nie miał zbyt wielkiego doświadczenia z pracą w administracji. Przed objęciem funkcji pełniącego obowiązki wojewody był zaledwie przez trzy miesiące starostą w Stolinie, a wcześniej pracował w wojskowej służbie zdrowia¹⁵.

Objęcie przez niego urzędu wojewody zbiegło się z rozwiązaniem rady powiatowej w Tarnopolu. Z problemem tym musiał sobie poradzić, wspólnie z powołanym przez rząd komisarzem Tomaszem Malickim (przyszłym ostatnim wojewodą tarnopolskim). Był to szczególnie ważny okres w dziejach administracji terenowej w II Rzeczypospolitej, gdyż w tym czasie władze podjęły próbę ograniczenia kompetencji władz samorządowych w terenie na rzecz administracji rządowej. W województwach południowych, a więc m.in. w województwie tarnopolskim, oprócz wojewody przedstawicielem administracji rządowej był także wydział komisaryczny powoływany przez ministra spraw wewnętrznych, który sprawował kompetencje rad wojewódzkich oraz sprawował nadzór nad organami samorządu terytorialnego¹⁶.

W okresie, gdy M. Kwaśniewski był wojewodą, rząd podjął próbę realizacji idei asymilacji państwowej mniejszości narodowych, których przecież w województwie tarnopolskim nie brakowało. Tymczasem podjęto ją w praktyce w dwóch ościennych w stosunku do województwa tarnopolskiego województwach: województwie lwowskim zarządzanym przez wojewodę Piotra Dunin-Borkowskiego i w województwie wołyńskim, zarządzanym przez wojewodę Henryka Józewskiego (jednego z największych orędowników unormowania sprawy ukraińskiej w Polsce)¹⁷. Był jednym z aktywniejszych polityków obozu sanacyjnego, zwłaszcza po śmierci Józefa Piłsudskiego działał w Klubach Demokratycznych i Stronnictwie Demokratycznym¹⁸. Z Tarnopola przeszedł na wojewodę do Krakowa, co można uznać za awans. Podobnie jak odznaczenie go tuż przed odejściem z Tarnopola Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

¹⁴ *Ibidem*, s. 190–191.

¹⁵ A. Dudek, *Kwaśniewski Mikołaj*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 170.

¹⁶ R. Klimowiecki, *Zagadnienia administracji państwowej i samorządowej*, [w:] *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939*, cz. 1, red. F. Ryszka, Warszawa 1962, s. 193, przyp. 92.

¹⁷ W.T. Kulesza, *Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935*, Wrocław 1985, s. 84.

¹⁸ J. Holzer, *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974, s. 350.

Dnia 28 listopada 1928 r. stanowisko wojewody tarnopolskiego objął Kazimierz Moszyński¹⁹. Podlegał on, jak każdy wojewoda, ministrowi spraw wewnętrznych. Pierwsza okazja do oceny jego pracy przez F. Sławoj-Składkowskiego nadarzyła się rok później, kiedy to 28 listopada 1929 r. przybył on w sprawach służbowych do Tarnopola. Ocenił on pozytywnie dotychczasową działalność K. Moszyńskiego, który jak na trudne czasy, w których przyszło sprawować mu funkcję, wykazywał się wieloma inicjatywami.

Między innymi z inicjatywy wojewody K. Moszyńskiego zorganizowano w Tarnopolu w 1931 r. Wojewódzką Wystawę Rolniczą i Regionalną. Otwarcie wystawy nastąpiło dnia 23 czerwca 1931 r., odbywała się ona na boisku sportowym i w parku miejskim na obszarze o powierzchni 105 tys. m² oraz w gmachach gimnazjalnych i wybudowanych specjalnie na ten cel pawilonach o powierzchni 4 700 m². Wystawę odwiedziło około 100 000 osób i przyniosła 150 000 zł zysku, które przeznaczono na cele kulturalno-oświatowe²⁰. Jej organizacja okazała się niewątpliwie dużym sukcesem władz wojewódzkich.

Pogorszenie sytuacji wewnętrznej w województwie nastąpiło w następstwie zabójstwa Tadeusza Hołówki. By uspokoić sytuację, w dniu 2 września 1931 r. wprowadzono w województwie tarnopolskim sądy doraźne.

W okresie rządów K. Moszyńskiego (9 grudnia 1931 r.) przeprowadzono spis powszechny. Wykazał on, że 45,5% ludności województwa posługiwało się językiem ukraińskim, które pod tym względem można było zaliczyć do obszaru przewagi języka ukraińskiego²¹. Przedstawiciele mniejszości ukraińskiej kwestionowali wyniki tego spisu, twierdząc, że ludności ukraińskiej w Polsce (w tym w województwie tarnopolskim) jest większa niż, by to wynikało ze spisu. Według bowiem wyników pierwszego spisu powszechnego z 1921 r., na ogólną liczbę mieszkańców województwa tarnopolskiego (1 428 520 osób), Polaków było 642 546, a Ukraińców 714 031²², a więc mieliśmy odwrotną sytuację niż w 1931 r. Nie wnikając w sedno tego sporu, należy stwierdzić, że spis rzeczywiście był przeprowadzany pod bacznym nadzorem władz administracyjnych. Na marginesie warto dodać, że władze polskie początkowo po odzyskaniu niepodległości w zakresie uprawnień językowych mniejszości narodowych w Małopolsce Wschodniej formalnie utrzymały stan prawny z czasów austriackich, w praktyce jednakże go nie respektowały²³.

Dla będącego absolwentem prawa Uniwersytetu Kijowskiego K. Moszyńskiego posada wojewody tarnopolskiego była zwieńczeniem jego kariery administracyjnej, którą rozpoczął w 1907 r. jako burmistrz Owrucza, następnie naczelnik wydziału

¹⁹ Zdaniem Waldemara Kozyry — 15 grudnia 1928 r.; W. Kozyra, *op. cit.*, s. 191.

²⁰ C.E. Blicharski, *op. cit.*, s. 314–316.

²¹ J. Ogonowski, *op. cit.*, s. 30–31.

²² G. Hryciuk, *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948*, Toruń 2005, s. 61.

²³ J. Ogonowski, *op. cit.*, s. 61.

Urzędu Wojewódzkiego w Łucku, starosta w Równem i wojewoda w Tarnopolu²⁴. Skończyła się jednak jego dymisją w związku z aferą Rudrofa²⁵, w której doprowadził on do wszczęcia przeciwko niemu postępowania sądowego. Aferą, w którą był także zamieszany syn prezydenta Ignacego Mościckiego — Michał.

Mimo ukończonych przed wojną studiów prawniczych na uniwersytetach w Kazaniu i Kijowie, z wojska do pracy w administracji państwowej przeszedł Artur Tomasz Maruszewski, który 21 października 1933 r. objął funkcję pełniącego obowiązki wojewody tarnopolskiego, a samym wojewodą był od 6 marca 1934 do 15 stycznia 1935 r. Z Tarnopola odszedł na stanowisko wojewody poznańskiego²⁶. O jego rządach w województwie tarnopolskim można powiedzieć, że były typowe dla wojewodów sanacyjnych po 1926 r. Był on bowiem wcześniej oficerem sztabowym z przeszłością legionową. Podobnie jego zarządzanie województwem można najkrócej scharakteryzować jako styl wojskowy.

Człowiekiem do powierzanych mu niekiedy bieżących zadań był także Kazimierz Gintowt-Dziewiałtowski, który szedł tam, gdzie skierował go minister spraw wewnętrznych. Potrafił bowiem szybko reagować stosownie do sytuacji, w jakiej się znalazł, m.in. jako jeden z pierwszych wojewodów po wejściu w życie Konstytucji kwietniowej — jeszcze przed wydaniem w tej sprawie stosownego okólnika przez ministra spraw wewnętrznych Mariana Zyndram-Kościałkowskiego — zarządził w dniach 10 i 15 maja 1935 r. w stosunku do wszystkich pracowników podległych mu organów władzy i urzędów w województwie tarnopolskim wygłoszenie referatów mających na celu zapoznanie ich z treścią konstytucji²⁷.

K. Gintowt-Dziewiałtowski przez cały okres swoich rządów (tj. od 19 stycznia 1935 do 15 lipca 1936 r.) pełnił jedynie obowiązki wojewody tarnopolskiego, zajmując stanowisko wicewojewody. Jego rządy w województwie widać zostały ocenione pozytywnie, skoro po raz pierwszy w swojej karierze po odejściu z Tarnopola został powołany na stanowisko wojewody (wileńskiego), którym niestety niezbyt długo się cieszył, gdyż zmarł 9 grudnia 1936 r.²⁸ Rok 1936 nie był dla K. Gintowt-Dziewiałtowskiego najszczęśliwszy, w połowie lutego, gdy był jeszcze wojewodą w Tarnopolu, zmarł mu syn²⁹.

²⁴ A. Dudek, *Moszyński Kazimierz*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 172.

²⁵ Stanisław Rudrof był dyrektorem sp. z o.o. „Brody”, który zataił przed urzędem podatkowym wielomilionowe dochody kierowanej przez siebie spółki; *Aresztowanie w Europejskim*, „Głos Poranny” 34, 1934, nr 274, s. 1; *Proces o 12 milionów zł nałożonych jako kara za przestępstwo podatkowe*, „Nowiny Codzienne” 3, 1934, nr 273, s. 3.

²⁶ A. Dudek, *Maruszewski Artur Tomasz*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 171.

²⁷ W. Kozyra, *op. cit.*, s. 511, przyp. 213.

²⁸ O. Grott, *Instytut Badań Spraw Narodowościowych i Komisja Naukowych Badań Ziemi Wschodnich w planowaniu polityki II Rzeczypospolitej Polskiej na kresach wschodnich*, Kraków 2013, s. 235.

²⁹ C.E. Blicharski, *W służbie mojej małej Ojczyźnie Tarnopolem zwanej*, Kraków 2013, s. 682–683.

Najkrócej urzędującym wojewodą tarnopolskim był Alfred Biłyk (10 miesięcy). Urodził się 25 września 1889 r. we Lwowie, gdzie także na tamtejszym uniwersytecie ukończył studia prawnicze. Wojewodą tarnopolskim był od 15 lipca 1936 r. do 16 kwietnia 1937 r. Z Tarnopola przeszedł do Lwowa, gdzie pełnił funkcję wojewody do wybuchu wojny³⁰.

W styczniu 1937 r., gdy był wojewodą, otwarto w Tarnopolu nowoczesny szpital chorób zakaźnych. Zapewnienie opieki zdrowotnej było jednym z głównych zadań terenowych władz administracji rządowej. W ramach przejściowego pojednania polsko-ukraińskiego wojewoda A. Biłyk uczestniczył także w Wigilii ruskiej w „Ochronce Ukraińskiej” w Tarnopolu³¹. Posunięcia te mimo że diametralnie różniły się od siebie, miały na celu przygotowanie społeczeństwa ziemi tarnopolskiej do nadchodzących wydarzeń politycznych.

Ostatnim wojewodą tarnopolskim w II Rzeczypospolitej był Tomasz Malicki (ur. 1885, zm. 1951 we Wrocławiu). Po studiach prawniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim i Lwowskim podjął pracę w różnych organach administracji terytorialnej na terenie kraju. Dnia 16 kwietnia 1937 r.³² został mianowany na stanowisko wojewody tarnopolskiego. Nie można powiedzieć, że województwa, którym przyszło mu kierować nie znał, gdyż już od czerwca 1923 r. był referentem starostwa w Tarnopolu, a od 1926 r. — starostą powiatu tarnopolskiego³³. Sukces przyniosła mu sprawa Kasy Oszczędności w Tarnopolu, w której jako komisarz rządowy zrobił porządek³⁴.

Odnosnie do decyzji dotyczących województwa wojewoda T. Malicki przyjął praktykę uzgadniania ich na konferencjach organizowanych w urzędzie wojewódzkim z udziałem podległych mu szefów organów administracyjnych oraz przedstawicieli czynnika samorządowego i społecznego działającego na terenie województwa. Ten sposób postępowania jego władze zwierzchnie, minister spraw wewnętrznych F. Sławoj Składkowski, określał jako „powolny, lecz pewny”³⁵. Była to zatem ocena pozytywna.

Województwo tarnopolskie wraz z województwem krakowskim, lwowskim i stanisławowskim w okresie międzywojennym było kwalifikowane jako województwo południowe. Niewątpliwie wśród województw południowych nie należało ono do najważniejszych. Było ono także zaliczane do województw kresowych. Wśród nich jego znaczenie było już znacznie większe niż wśród województw południowych, decydowała o tym jego struktura narodowościowa. Do 1927 r. obsada urzędu wojewody w Tarnopolu miała charakter apolityczny. K. Olpiński i L. Zawistowski

³⁰ A. Dudek, *Biłyk Alfred*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 164.

³¹ C.E. Blicharski, *Miscellanea...*, s. 93, 238, 465.

³² Według W. Kozyry — 12 maja 1937 r.; W. Kozyra, *op. cit.*, s. 219.

³³ A. Dudek, *Malicki Tomasz*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, szp. 171.

³⁴ C.E. Blicharski, *Miscellanea...*, s. 84.

³⁵ W. Kozyra, *op. cit.*, s. 525.

nie należeli bowiem do żadnego ugrupowania politycznego. Sytuacja się zmieniła w 1927 r., od kiedy urząd wojewody tarnopolskiego piastowały osoby wcześniej jakoś związane z Józefem Piłsudskim bądź po przewrocie majowym związane z obozem rządzącym w Polsce³⁶.

Wszystkie osoby piastujące urząd wojewody tarnopolskiego miały także ukończone studia wyższe (w większości prawnicze) oraz służbę wojskową za sobą. Znały też najczęściej teren, którym miały zarządzać, zajmując wcześniej jakieś inne stanowiska w administracji terenowej. Świadczy to raczej o nieprzypadkowym doborze przez władze osób na to stanowisko i znaczeniu, jakie władze w Warszawie przywiązywały do zarządzania województwem tarnopolskim.

Dnia 17 września 1939 r., około godz. 11,00 — dzień później po tym jak przez Tarnopol w kierunku Zaleszczyk przejechała kolumna rządowa wraz z korpusem dyplomatycznym — wojewoda T. Malicki wraz z wicewojewodą Bazylim Rogowskim wyjechał z Tarnopola³⁷. W ten sposób misja polskich władz wojewódzkich w Tarnopolu, która rozpoczęła się w 1921 r., po osiemnastu latach zakończyła się.

Bibliografia

- Blicharski C.E., *Miscellanea Tarnopolskie*, t. 1, Biskupice 1994.
- Blicharski C.E., *W służbie mojej małej Ojczyźnie Tarnopolem zwanej*, Kraków 2013.
- Dudek A., *Biłyk Alfred*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Kwaśniewski Mikołaj*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Malicki Tomasz*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Maruszewski Artur Tomasz*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Moszyński Kazimierz*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Olpiński Karol*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Wojewodowie*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dudek A., *Zawistowski Lucjan*, [w:] *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994.
- Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego 1921, R. 1, nr 1 i 2; 1924, R. 4, *Aresztowanie w Europejskim*, „Głos Poranny” 1934, R. 34, nr 274.
- Grott O., *Instytut Badań Spraw Narodowościowych i Komisja Naukowych Badań Ziem Wschodnich w planowaniu polityki II Rzeczypospolitej Polskiej na kresach wschodnich*, Kraków 2013.
- Hryciuk G., *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948*, Toruń 2005.
- Holzer J. *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974.

³⁶ M. Romański, *Urząd wojewody w Polsce 1918–2013. Studium prawnohistoryczne*, Rzeszów 2013, s. 156.

³⁷ A. Zapalec, *op. cit.*, s. 65; C.E. Blicharski, *W służbie...*, s. 463.

- Klimowiecki R., *Zagadnienia administracji państwowej i samorządowej*, [w:] *Historia państwa i prawa Polski 1918–1939*, cz. 1, red. F. Ryszka, Warszawa 1962.
- Kozyra W., *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, Lublin 2009.
- Kulesza W.T., *Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935*, Wrocław 1985.
- Mielcarek A.J., *Podziały terytorialno-administracyjne II Rzeczypospolitej w zakresie administracji zespolonej*, Warszawa 2008.
- Ogonowski J., *Uprawnienia językowe mniejszości narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939*, Warszawa 2000.
- Organizacja wewnętrzna województwa w Tarnopolu*, *Dziennik Urzędowy Województwa Tarnopolskiego* 1, 1921, nr 1.
- Proces o 12 milionów zł nałożonych jako kara za przestępstwo podatkowe*, „*Nowiny Codzienne*” 3, 1934, nr 273.
- Romański M., *Urząd wojewody w Polsce 1918–2013. Studium prawnohistoryczne*, Rzeszów 2013.
- Zapalec A., *Ziemia tarnopolska w okresie pierwszej okupacji sowieckiej 1939–1941*, Kraków 2006.